

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• Година XXIX, 2012 • Класик 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

11

16 – 22 МАРТ 2017 Г.

Превод на... култура

*Откъс от „Семиотичен подход
към преводимостта на културата“*

Ирена Кръстева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Съвременното преводознанието се нуждае от метод, позволяващ последователна рефлексия по проблемите на преводимостта. Семиотичният подход предлага свой модел на това ключово културно явление, като изхожда от идеята за невъзможността му еднозначно дефиниране. Както би било опростенческо да се твърди, че един превод е по-добър от друг, ако това не се аргументира с конкретни анализи, така и преводимостта не може да бъде точно установена. Тя би могла обаче да бъде относително определена, като се посочат границите, в които се движи. В този смисъл, тя предполага структурно, културно, функционално, семантично или експресивно заместване на елементи от изходния текст с елементи от целевия език. И тъй като всеки текст е положен в културна традиция и контекст, тя трябва да отчита не само езиковата и интерпретативната, но и рецептивната страна на превода.

Преводимостта е особено важна за межкултурния диалог, защото въвежда разбирането като алтернатива на противопоставянето. Межкултурните отношения се направляват от различни намерения, които са модуси на преводимост. Следователно преводът не се свежда до езиковия пренос. Той е културен феномен, изискващ промяна в свето-

Заглавието е на редакцията

www.foreignlanguages.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Димитър Веселинов
E-mail: d_vesselinov@yahoo.fr

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: foreignlanguages@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 1/2017:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

ИНТЕРВЮ

Акад. Молдован, Александър Михайлович, директор Института на руского езика имени В.В. Виноградова – РАН: Филологически науки, и в частности палеославистика, имеют будущее / *Татяна Дикова*

ПРИЛОЖНА ЛИНГВИСТИКА

Русский за рубежом: язык и функции / *Сурен Золян*

МЕТОДИКА

Езиковите технологии в мощ на обучението по специализиран чужд език / *Мария Стамболиева*

ЕЗИК И КУЛТУРА

Семиотичен подход към преводимостта на културата / *Ирена Кръстева*

ВСТЪПИТЕЛНА ЛЕКЦИЯ

Дигитализация и социални трансформации: медийна педагогика и медийна грамотност / *Данаил Данов*

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКА АРХЕОЛОГИЯ

Поетичният учебник по френски език на Милка Петрова-Коралова и Лъчезар Станчев / *Димитър Веселинов*

ХРОНИКА

Теоретични и методологични проблеми на българската историческа лингвистика (Предвъзраждане и Възраждане) / *Диана Иванова*

Славянското езикознание в италианските университети между семантика и прагматика. Среца разговор на италианските лингвисти / *Татяна Лекова*

Състезание по дебати на английски език, София 2017 / *Марияна Филипова*

CILEX: Innover, Motiver, Inspirer. Un rêve devenu réalité] / *Colette Pawlonka, Maciej Pospiech*

Високо държавно отличие за проф. Константин Кацаров / *Венелин Цачевски*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Francophilie et germanophilie en Europe sud-orientale à la veille et pendant la Première Guerre mondiale / *Vladimir Crețulescu*

Оригинален модел за обучение по турски език / *Васил Райнов*

The Linguistic Mosaic of Europe / *Martin Henzelmann*

Многообразният Китай / *Гъ Джъян*

Нов, първи по рода си четиризичен тематичен речник / *Иван П. Петров*

гледа на гадена култура, за да я доближи до светогледа на други култури.

Относителна преводимост на културата.

Концептуалното мислене на Петер Торор – наследника на Юрий Лотман в Тартуската школа, съчетава семиотиката на културата и теорията на превода. То преодолява традиционното ограничаване на превода в автореференциалното разбиране за културата с определянето му като форма на метакомуникация. Последната предполага три типа преводимост: „преводимост като културно-езикова и поетическа характеристика на текста, преводимост на перцептивното или концептуалното единство на текста, преводимост като прегвидимост на рецепцията на текста“ (Торор, 2010: 70).

Преводимостта на културата сблъсква няколко гледни точки. *Социопсихологическият подход* на Раймонд ван ден Брук избягва нейното монолитно представяне, като отчита културния опит и тематизира културните различия. *Дискурсивният подход* на Теун ван Дайк разглежда превода като преобразуване на езиковите елементи от един дискурс в друг. *Историко-културологичният подход* на Армин Пол Франк и Биргим Бюдекер анализира изходния и целевия език въз основа на няколко параметъра: степен на експлицитност, обхват, качествени съставки на културата, исторически параметри, типове текст, равнище на интегрираност на културните елементи в текста. *Типологичният подход* на Джеймс Холмс изучава стратегите на превода, като взема предвид както езиковия контекст, литературната интертекстуалност и социокултурната ситуация, така и процесите на съхраняване и претворяване. *Семиотичният подход* въвежда „динамичното измерение в анализа на преводаческата дейност. От една страна, той разграничава семантичното и семиотичното значение [...] От друга страна, динамиката се постига, когато редом с понятието ‘семиотика’ се въведе понятието ‘семиозис’, тоест ситуацията и процесът на семиотизация. По този начин семиотиката на културата се свързва със семиозиса на културата“ (Торор, 2010: 62 – 67).

Семиотичният подход помага за схващането на относителната преводимост и адекватност на междусемиотичния превод. Кинематографичните адаптации на *Една любов на Суан* (1984) от Фолкер Шълондорф или *Името на розата* (1986) от Жан-Жак Ано не предават изцяло семиотичната многопластовост на романите на Марсел Пруст и Умберто Еко. Относителната преводимост се отразява на неопределеността и се влияе от динамиката на езиковата, текстуалната и културната комуникация. Възможността всеки текст да бъде „свободно“ прочетен и възприет от читателя, е без-

спорен културен факт, а преводимостта – „важен критерий за културна специфичност. Културата работи до голяма степен посредством преводаческата дейност, тъй като единствено включването на нови текстове позволява нейното обновяване и долавянето на нейното своеобразие“ (Тогор, 2002: 593).

Преводимостта е обусловена от динамиката на отношенията между означаващото и означаемото. Следователно зависи от доминантата на превода, дефинирана от Роман Якобсон като „същественния компонент на дадена художествена творба“, чиито „правила установяват и преобразуват останалите компоненти. Доминантата гарантира целостта на структурата“ (Jakobson, 1981: 751). Тази „концептуална основа на преводаческата дейност може да се намира в изходния текст, преводача или приемащата култура“ (Тогор, 2010: 70). Отнасянето ѝ към изходния текст е от съществено значение за анализа на превода, защото на нея се позовават стратегиите и решенията на преводача. Тя предполага избор на елементите от оригинала, които трябва да бъдат съхранени на всяка цена или пожертввани с минимални поражения за творбата.

В тази връзка, нека разгледаме преводаческите решения на Умберто Еко в неговата версия на Силви от Жерар дьо Нервал. Италианският семиотик много добре съзнава, че неминуемо трябва да се откаже от някои елементи на изходния текст, за да запази инвариантна съществената му информация. И тъй като новелата на Нервал изисква да се предаде преди всичко нейното естетическо въздействие, предизвиканият от нея „ефект на мъгла“ се превръща в доминанта по смисъла на Якобсон и Тогор. Еко, разбира се, се старее да съхрани, доколкото е възможно, лексиката на оригинала, без да смята това за задължително условие, защото е разбрал, че естетическото въздействие на романтичната творба зависи до голяма степен от нейната музикалност. Така ритъмът и звучността стават поддоминанти в неговия превод.

Изборът на доминантите е важен за хода на превеждането. „Анализът на преводния процес и сравнителният анализ на изходния и целевия текст са необходими както за определянето на различните типологични възможности на преводаческата дейност, така и за научното установяване, че не съществува абсолютен или идеален превод, че въз основа на един-единствен изходен текст могат да бъдат създадени редица потенциално различни, но равностойни целеви текстове“ (Тогор, 2010: 78 – 79). Фазите на преводния процес не просто показват хронологичната последователност на преводаческата работа, а дават представа за нейната насоченост и така позволяват да се определи доминантата в превода. Проблемът се усложнява поради факта, че текстът не е затворен в себе си, а е част от определено интертекстуално поле. Той е предшестван и следван от други текстове в културното пространство. Вписан е в цялостното творчество на своя автор и в литературното течение, към което той принадлежи. Затова би било много трудно да се превеждат романите на Морис Бланшо, без да се познават френският литературен контекст и културна традиция, или поетичните творби на Новалис, без да се вземат предвид характеристиките на немския романтизъм.

Културологично-семиотичното осветляване на проблемите на превода внушава идеята за множественост и невъзможност за затварянето му в една-единствена „идеална“ версия. Този модел на преводния процес, който включва текста в различните кръгове на собствената му система от концентрични кръгове, се характеризира с процесуалност и фазовост. Процесуалността предполага транспозицията на съдържателното равнище на изходния текст, последвана от прекодирането му в изразното равнище на целевия текст. Фазовостта е двустепенна. Първата степен е анализът на оригинала с оглед неговото разбиране, а втората – синтезът в превода. Съчетаването на тези две ключови понятия прави възможно извеждането на семиотичния модел на превода според отношението на преводача към формата и съдържанието на оригинала и към читателя. С други думи, въз основа на доминантата.

Параметри на преводимостта. Естонският семиотик разглежда преводимостта като своеобразно йерархизиране на шест параметъра – *език, време, пространство, текст, творба и социополитическа манипулация* (Тогор, 2010: 71 – 78), които

следва да бъдат приложени към анализа на превода както в гаден език-култура, така и в межкултурния диалог. Той включва в *езика* граматичните *категории, реалиите, разговорния етикет, асоциациите, светогледа и дикурса*. Граматичните проблеми на превода са свързани с наличието или отсъствието на категориите рог, число, вид на глагола и пр. Реалиите се предават с транскрипция, неологизми, калки, приблизителен или обяснителен превод. Разговорният етикет предполага избор между формалния и неформалния начин на обръщение и произтичащите от това употреби на местоимения, титли, собствени или фамилни имена. Асоциациите действат както на словесно, така и на знаково и символно равнище. Светогледът също може да се окаже препятствие за превода. Изречението *He kisses his daughter on the mounth* (англ.), преведено като *Той целуна дъщеря си по устата*, би могло да бъде разбрано в погрешната посока на инцестните отношения от непознаващия съответната култура и светоглед читател. Вине и Дарбелне предлагат то да се преведе на френски език с адаптационен превод – *Il serra tendrement sa fille dans ses bras* (*Той нежно прегърна дъщеря си*), като се потърси „ситуационната еквивалентност“ (Vinay, Darbelnet, 2004: 53). Струва ми се, че все пак вариантите *Той целуна дъщеря си по челото (бузата)* или просто *Той целуна дъщеря си* са по-удачни за ситуацията. Що се отнася до дискурса, той е свързан с използваните стилистични регистри както в социокултурен, така и в жанров план.

Освен граматическото време, което осигурява вътрешното единство на текста, времевият параметър предполага културно маркираното и историческо време, в чиито рамки се различават авторовото и събитийното време. Дилемата дали да се запази, или да се премахне дистанцията спрямо момента на написване на текста, се очертава като основна трудност в авторовото време най-вече когато става въпрос за класически творби (*Одисей* на Омир или *Божествена комедия* на Данте). Предаването на събитийното време е проблематично, когато в оригинала се редуват различни епохи (*Орландо* на Вирджиния Улф) или повествователното време не съвпада с хронологичния ред на събитията (*Силви* на Жерар дьо Нервал). Културно маркираното време се свързва с наличието или отсъствието на стилистични белези на културна стратификация. То е особено съществено при преводи, които не разграничават отчетливо литературните регистри и излагат на риск от заличаване стилистичните особености на изходния текст. Тъй като голяма част от разговорите на руската франкофилска аристокрация в романа *Война и мир* на Лев Толстой се водят на френски, превеждането му на този език потенциално застрашава запазването на неговата специфичност. Преводаческите стратегии за предаване на времето се движат между историзирането, архаизирането, модернизиранието и неутрализирането.

Пространството може да бъде *социално, географско* или *психологическо*. Социалното пространство се отнася до различните социолекти и професионални говори. Особено трудни за превеждане са тайните езици като *арго* или *сленг*. Красноречив пример за това е „неовавилонският“ език в *Сините цветя* на Реймон Кьоно: „Onivati oder onivatira“ – „Отиваши или неотиваши“, „itamissaesté“ – „месаманприключил“. Географското пространство засяга най-вече предаването на диалектите и типичните за гаден ареал езикови практики. Доста спорно в това отношение е решението на руската преводачка Елена Костюкович да преведе латинските цитати от *Името на розата* на църковно-славянски, защото поменянето на западните богословски практики с източни създава изкривена представа за духовността на бенедиктинските манастири през Средновековието. Нарушаването на психологическото пространство в превода неминуемо се отразява на текстуалното единство. Затова и потокът на съзнанието в *Одисей* на Джеймс Джойс се превръща в тест за адекватността на целевия текст. Стратегиите за превеждане на пространството са конкретизирането на възприятието чрез визуализация или локализация (Стефан Бобчев премества мястото на действието в *Die Wasserflut am Rheine* на Кристоф фон Шмид от Рейн в Дунав), натурализирането (църковнославянският в руския превод на *Името на розата*), екзотизирането (запазването на реалиите *иглу, прерия, юрта*) или неутрализирането (вместо *иглу* – *къща*, вместо *прерия* – *степ*, вместо *юрта* – *палатка*).

Пълния текст четете в сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 1

Промените в САЩ през XIX в.

Откъс от „Аболиционизмът и механизмите му за взаимодействие с гражданското общество в нова Англия през 30-те и 40-те години на XIX в.“

Борислав Момчилов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

С настъпването на геветнадесетото столетие в САЩ започват динамични процеси, произтичащи от промените в социалната среда. Едно от тези явления е аболиционизмът. Движението за премахване на робството съдържа в себе си голям набор от механизми и похвати, чрез които повлиява върху гражданското общество в Нова Англия. Трябва да бъде отбелязано, че в крайна сметка това взаимодействие е синтетично явление, произтичащо от социално-политическата и икономическата среда (Filler, 1986: 67). Съпътствано от значими литературни процеси, движението рефлектира върху гражданския живот, оставяйки трайни следи не само в епохата преди Гражданската война в САЩ, но и в годините след това.

Избраната хронологическа рамка съответства на издигането на аболиционизма като сериозен обществен фактор. Паралелно със създаването на вестник *The Liberator* през 1831 г. започва и изграждането на голям брой антиробовладелски общества, което променя осезаемо облика на движението за премахване на робството. Именно това са годините, през които се наблюдава засилване на вниманието върху аболиционистите и тяхната дейност. През този период се открояват лидерите на течението, които през следващи-

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamd@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 1/2016:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

ДОКУМЕНТАЛНО БОГАТСТВО

Миграции на население от Западните покрайнини към България (1941 – края на 40-те години на XX век) / *Йордан Мантарлиев*

Как отечественофронтовците от Варненски окръг отбелязаха 70-ата годишнина на Сталин / *Симеон Кулиш*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ
ГРАНИЦИ

Свети Домниус – спорни моменти за живота и мощите / *Стефан Колев*

Аболиционизмът и механизмите му за взаимодействие с гражданското общество в Нова Англия през 30-те и 40-те години на XIX в. / *Борислав Момчилов*

Ефимерността на италианските „републики сестри“ и техният пряк наследник Италианската република в периода (1796 – 1804 г.) / *Емил Доков*

РЕЦЕНЗИИ
И АНОТАЦИИ

100 портрета от копривщенския пантеон / *Ганка Рупчева*

Нова книга за Самуилова България / *Любен Стоянов*

ХРОНИКА

Научна конференция на тема „Градското стопанство в българските земи през вековете“ (Икономически университет – Варна) / *Емилия Вачева*

Седмица на румънските архиви / *Росица Маркова*

Монашество и манастири по българските земи / *Албена Симова*

те няколко десетилетия ще повлияят на обществения живот в Нова Англия. Открояват се няколко значими елемента, стимулиращи взаимодействието между аболиционизма и гражданското общество в шестте щата (Върмонт, Масачузетс, Мейн, Роуд Айленд, Кънектикът, Ню Хемпшир). Анализът на тези механизми изисква разглеждането им в контекста на тогавашното общество. Битката за премахване на робството в САЩ, без да се разруши Съюзът, е една от основните задачи, пред които е изправена американската нация, както сам се изразява Уилям Милър (Miller, 1996: 3). Симбиозата между различните социални, икономически и политически фактори благоприятства подобна интеракция. Най-общо казано, навлизането на идеята за премахване на робството окончателно в съзнанието на гражданското общество в Нова Англия за периода през 30-те години на XIX в. се осъществява чрез различна по жанр и тип литература, вестниците, организирането на антироболаделски общества, лекциите и т.нар. градски срещи, на които се обменят идеи и се пропагандират идеите на движението.

Междувременно аболиционизмът и неговите представители набират популярност не толкова поради своите съмишленици на Север, а поради сериозното количество противници на Юг, по думи на Гилбърт Барнс (Filler, 1986: 79). Независимо от динамичното противопоставяне срещу робството на Север Югът не остава безучастен в опита си да демонстрира подобен тип хуманитарна активност, налагащ на своята територия социални паранези, които имат за цел да стагнират и ограничат достъпа на движението отвъд граничните щати. Периодът преди избухването на Гражданската война, назоваван *време на кръстопът*, не е случайно (Fogel & Stanley, 1974: 3). Необходимо е да се поясни, че в десетилетието между 1830 г. и 1840 г. се наблюдава пик в трансатлантическия аболиционизъм (Turley, 2003: 191). Този факт безспорно усилва процеса на реформиране на обществото в Нова Англия. Създават се необходимите предпоставки както за взаимодействието между различните социални единици, така и за по-явното разделение между Севера и Юга в годините преди избухването на Гражданската война през 1861 г.

Наличието на гражданското общество в САЩ подтиква редица общественици да разгледат хуманитарната кауза на аболиционистите и да я припознаят като своя. Думите на Хораций *sapere aude* звучат актуално и определено могат да бъдат съотнесени към случващото се в Нова Англия през 30-те години. В този период движението започва да упражнява сериозен обществен и политически натиск. Не може да се отрече, че моралната философия уплътнява движението, отваряйки го като ветрило, и успява да го издигне в неизменна част от гражданското общество в Нова Англия. Литературата, вестниците, религията и дейността на антироболаделските общества играят ролята на интегриращи

частици, които ще променят гражданското общество. Макар и обект на анти-етика от страна на модерната историография, погледнато през призмата на корелацията си с гражданското общество, движението за премахване на робството изгражда солидна обществена инфраструктура, която навлиза в обществения модел на поведение. Аболиционизмът имплантира методология, която преобръща и дава тласък за реализиране на еманципацията на чернокожото население в САЩ, оказвайки социален натиск върху т. нар. *странна система*.

С издаването през 1829 г. на съчинението на Дейвид Уокър (1796 – 1830) съпротивата срещу робството навлиза в нов етап (Davis, 2003: 72). Според мнозина историци той е първият чернокож националист, чието съчинение успява да подбуди сериозни притеснения сред защитниците на робовладелската система. Произведението му успява да повлияе по достатъчно осезаем начин върху формираното антиробовладелско течение на Север. Неслучайно този период е характеризирани по гуми на Франсис Ото Матиасен като Американския ренесанс. Чернокожото население получава сериозен шанс за изява, придобивайки възможност да пише, да говори, защитавайки идеите и тезите си, благодарение на този форум, достъпен за по-широка обществена аудитория. На преген план излиза значимо за американската история взаимодействие, което остава своя отпечатък върху гражданското общество в Нова Англия. По естествен път се създават редица механизми за интеракция между аболиционизма като социална матрица, от една страна, и гражданското общество като коректив, от друга. Наблюдава се началото на промяна, извършена чрез **литературата**, вестниците и антиробовладелски общества, които имат сериозно социално влияние върху обществото в средата на XIX в.

През този период се наблюдава освобождаване на огромно пространство за обществени дейности, което за много кратък период е запълнено от активни общественици, кръгове от хора с различни социални и политически идеи. Аболиционистката **литература** под формата на съчинения, памфлети, поезия, романи и групи успява да придобие силен тласък в навлизането на аболиционизма в динамиката на обществения живот. Освен всичко друго литературата успява да открие възможност за пряко участие на жените в културния и обществения живот (De Rosa, 2003:1). Публицистиката, като механизъм, е изцяло с мирна, градивна насоченост. От страна на робовладелците се разкрива дебат, в чиито основи е заложена *идеята* за налагане, което превръща този социално-икономически казус в сериозна полемика. След съчинението на Дейвид Уокър, публикувано през 1829 г., последва издаването на *An Appealing Favor of That Class of American Called Africans* (1833), написано от Лидия Чайлд (1802 – 1880), описвайки робството като неморално и грешно. Дейци като Лидия Чайлд и Уилям Лойд Гарисън (1805 – 1879) ще превърнат движението във фундаментална част от социалния живот на страната. Наблюдава се засилване в противопоставянето срещу робовладелската система. Следва издаването на *The Evils of Slavery* (1836), *The Liberty Bell* (1842), *The duty of disobedience to the Fugitive Slave Act* (1860). Необходимо е да се отбележи увеличената активност от страна на жените, които все по-обхватно започват да придобиват обществено влияние паралелно и благодарение на движението аболиционизъм. Неслучайно Патрисия Окър ще напише: „Жените създават пазар от и за жените, което дава трибуна за техния глас“ (De Rosa, 2003:14).

Литературата, създадена от аболиционисти в годините преди избухването на Гражданската война, е огромна. Както отбелязва Джон Пилдич: „Робският въпрос обхваща всички аспекти на западната литература и е централен въпрос в голям брой произведения, особено в САЩ, дори днес“ (Rodriguez, 2007: 402). Виген представител на движението е Джеймс Пенингтън (1807 – 1870). През 1841 г. е публикувана книгата му *A textbook of the Origin and History of the Colored People*. Тънда Аделейки пише за него: „Неговите съчинения и дейност помагат да се генерира от-вращение към робството из целия свят“ (Rodriguez, 2007: 413). Пенингтън принадлежи към категоричната чернокожи „пионери“, протестиращи против робовладелската система. Неговите творби са насочени срещу преграждателите, спождащи чер-

нокожите на територията на САЩ. Забележителна и важна фигура, представляваща литературното течение от епохата, е Теодор Уелд (1803 – 1895). Произведението *American Slavery as it is*, публикувано през 1839 г., е неговото magnum opus. Макар да е приветствано на Север, то среща огромно недоволство и съпротива от страна на робовладелците. Според някои историци ролята на Уелд надминава тази на Уилям Гарисън. Неговата активност и широк спектър от идеи го превръщат в основна фигура на антиробовладелското движение. За кратък период неговата книга се утвърждава като инструмент в борбата против робството. През 1839 г. е публикувано съчинението му *The Bible against slavery*, няколко години по-късно през 1841 г. е разпространено произведението му *Slavery and the international slave trade*. Според Хенри Голдман „неговият живот обхваща целия деветнадесети век, участвайки във всяка значима реформа за епохата“ (Rodriguez, 2007: 512). Освен като аболиционист неговата дейност го причислява и към редиците на ревизионистите, които поставят под съмнение регламентирани норми, и особено прегразсъзъците. Трябва да бъде отчетен фактът, че подобен ревизионистки подход в литературата не е използван от повечето аболиционисти. Пробивът на този тип литературна критика се осъществява в голяма степен и благодарение на т. нар. духовно пробуждане, което полага основите и на трансцендентализма. Започват да се създават условията за взаимодействие между аболиционизма и гражданското общество в Нова Англия. Представителите на трансцендентализма поддържат тезата, че вярата в Американския ренесанс няма как да бъде защитена по-добре от хората, успели да се измъкнат от лапите на робството. Неслучайно Теодор Паркър окачествява произведенията на хора от ранга на Фредерик Дъглас като „този тип литература не може да бъде дело на никой друг освен на американец“ (Howe, 2007: 643).

Изследвайки литературната традиция, безспорно трябва да обърнем внимание върху творчеството на Фредерик Дъглас (1818 – 1895). Думите на Анжел Кремер-Мариети – „езикът е средство, чрез което политическият живот оказва влияние върху домашния живот. Езикът е посредничеството от семейството към обществото“, ясно определят сериозното влияние и на самата литература в обществения живот. Фредерик Дъглас показва в произведенията си ясно осъзнаване на значението на литературата. Според Даниел Хоу Дъглас видимо разбира, че литературата е един от основните елементи за упражняване на свободата (Howe, 2007: 644). Джеймс Фишър е един от многото поддръжници на тезата, че увеличаването на грамотността сред чернокожото население е една от най-сериозните заплахи за робовладелците (Williams, 2005: 22). Фредерик Дъглас прозира, че огромяването придава тласък в борбата за свобода (Williams, 2005: 25). През 1845 г. е издадено съчинението на Дъглас *Narrative of the life of Frederick Douglass*. В последните редове от писанието си Дъглас отбелязва: „Искрено се надявам тази малка книга да успее да хвърли светлина върху робовладелската система“ (Douglass, 2014: 323). Разглеждайки борбата срещу робовладелската система, все повече се откроява отношението на робовладелците и голяма част от представителите на Южните щати към чернокожите. Сериозното количество прегразсъзъци поставя робите в обществено пространство като вещи/собственост, а не като самостоятелно мислещи физически лица. Типичен пример за това е речта на Уади Томпсън пред Конгреса на САЩ: „Робите нямат право на петиции, те са собственост, не хора, те нямат политически права, а гражданската им позиция трябва да бъде представяна пред обществото от господарите им“ (Miller, 1996: 257).

Сблъсъкът между двете фракции, противопоставящи се в общественото пространство, създава условия за сериозно напрежение. През 30-те и 40-те години на XIX в. голяма част от аболиционистите приемат т.нар. Кауза за *moral suasion*, която пледира за убеждаване и просвета и набляга на мира като основополагаща ценност в съществуването на обществото. Години по-късно, на 4 юли 1854 г., Хенри Дейвид Торо ще изнесе своята историческа реч срещу робството, показвайки, че спорът с робовладелците отдавна е спечелен на литературната трибуна. Фредерик Дъглас, от своя страна, е представител на специфичен тип чернокожи

общественици, за които Уилям Дю Боис ще попита: „Къде са обучени тези чернокожи аболиционисти?“ (Lee, 2005: 93). Съчиненията на Дъглас имат сложен характер и сериозна обществена насоченост. Това дава основание Луи Маурис да окачестви неговия труд не само като стожер на съпротивата, но и като част от философската традиция в САЩ (Lee, 2005: 93). Според Маурис *Narrative of the life of Frederick Douglass* е фундаментално произведение, което анализира дълбоко робството като система, разкривайки комплексния характер на социалната реалност (Lee, 2005: 97). Творчеството на Фредерик Дъглас остава паметна следа не само от гледна точка на колективното тяло, но и като разказ за утвърждаването на човека като самостоятелна фигура. Наблюдава се една загочна приемственост между него и Джон Лок в споделянето на идеята за личния опит като средство за опознаване на външната реалност (Lee, 2005: 111). През 1855 г. е публикувана книгата *My bondage and my freedom*, която допълва и доуточнява целите и идеите му в борбата му против робството.

Изграждането на ясна концепция за това как трябва да се води борбата, настъпва след 1831 г. С появата на вестник Уилям Лоуи Гарисън и *The Liberator* на обществената сцена движението излиза от апокрифната си обвивка и заема значителна част от публичното пространство. През 1832 г. е издадено съчинението му *Thoughts on African colonization*. През годините Гарисън започва да се приема от модерната историография за личност, която символизира американския аболиционизъм. В произведението си той остро се противопоставя на Американското колонизаторско общество и неговата дейност. Уилям Гарисън с основание прогнозира, че неговата дейност ще предизвика недоволство и опозиция (Garrison, 1832: 1). Според него тази организация няма за цел да се противопостави на робовладелската система (Garrison, 1832: 39 – 61) и по същество поддържа робовладелците (Garrison, 1832: 61). Реториката на Гарисън през този период има изключително остър характер. Успоредно с това се наблюдава и промяна във възгледите на голяма част от неговите съмишленици. Подобен тип критичност поддържа курса на съпротивление срещу робовладелската система от т.нар. *градивна* към *незабавна еманципация*. От 1831 г. до 1840 г. движението излиза от своето периферно съществуване, успявайки да повлияе съществено върху обществените настроения. По думи на Дейвид Блайт аболиционизмът се издига като фундаментално предизвикателство пред социалната орбита, с нови идеи и подходи. Няколко години по-късно, на конференция по случай годишнина от Гражданската война в САЩ, Блайт ще отбележи, че аболиционизмът има значително продължение в нашето съвремие, което доказва тезата на мнозина изследователи, че тази тема продължава да бъде актуална и от съществено обществено значение. В крайна сметка, движението за премахване на робството загочно успява да интерпретира много точно думите на Томас Пейн: „Сериозна част от реда, който управлява човечеството, не е ефект от правителството. Той има своите корени в обществените принципи и природната конституция, заложена в човечеството. То съществува отпреди управлението и ще съществува дори когато управлението бъде разпуснато“ (Paine, 2003: 270).

През първата половина на XIX в. аболиционистите създават огромно количество литература. Нейният анализ ясно показва, че движението започва да извършва дейност, базирана върху морални ценности, които са фундаментални части от функционалното гражданско общество. Типичен пример за това са произведенията с юношеска насоченост. Този жанр откроява мощната обществена пулсация, съпроводена с недоволство от закостенелия характер на робовладелската система. За кратък период се появяват литературни творби, които не само характеризират обществените настроения, живота на обикновения човек, но и набелязват посоките за една по-обща оценка на самата епоха. Този тип литература разкрива възможността за изграждане на връзка между движението за премахване на аболиционизма и гражданското общество, като двете страни успяват да взаимодействат по динамичен и градивен начин. Всичко това ще кулминира с издаването на *Uncle Tom's cabin* през 1852 г. Литературата, като ме-

ханизъм, разкрива, че моралните ценности остават фундаментални обществени константи, без които то не може да функционира. Около публицистиката се създава гравитационно поле, което извежда на преген план правата на отделния човек и след това на отделни групи хора.

Друг важен механизъм за взаимодействие с гражданското общество е **периодичният печат**. Вестниците създават социална мрежа, предоставяйки не само информация, но и трибуна за много от дейците на аболиционизма. Печатът в Нова Англия дава възможност на много чернокожи да разкажат своите истории и същевременно да получат трибуна за творческа изява, създавайки около себе си активно културно поле. От друга страна, пресата създава условия за по-бързото достигане на точката на бифуркация между аболиционизма и робовладелската система. Количеството статии и съчинения, публикувани от аболиционистите, повдигат напрежение до точка, от която няма връщане назад. Доктрината за незабавна еманципация на чернокожото население набира сериозна популярност, като никоя от двете страни не е готова на компромис. По-късно Уилям Лоуис Гарисън ще издаде съчинението си *No union with slaveholders*, което очертава ясно непримиримостта към робството.

Пълния текст четете в сп. „История“; кн. 1

Знанието се превръща в печалба

Откъс от „Иновативен потенциал на малките и средните предприятия. Бариери при превръщане на знанието в икономическа дейност“

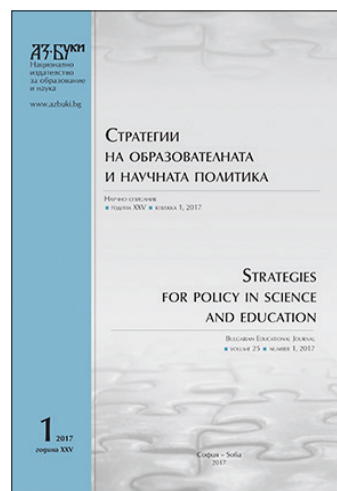
Владимир Манолов

Институт за изследване на обществата и знанието – БАН

През последните десетина години разбирането, че иновацията е в основата на социално-икономическия растеж и прогреса във всяка сфера на обществената дейност, придоби изключителна популярност в научната литература, която се занимава с анализирането на успешните политики и практики. В управленски план, поставянето на фокуса върху стимулирането на иновационните процеси се превръща в – образно казано – „златното ключе“, което допринася съществено за успеха на съвременните политики и стратегии в развитите страни както на фирмено, така и на регионално и национално равнище. Ето защо съвременните социално-икономически теории и анализи и формулираните на тяхна основа политики и стратегии (общоевропейски и национални), целящи постигането на стабилен икономически растеж, преодоляването на икономическите кризи и осигуряването на конкурентоспособност, неизменно поставят в своя фокус такива фактори като иновациите и предприемачеството.

Във всички страни на ЕС и особено у нас малките и средните предприятия (МСП) са преобладаващата част от действащите предприятия. Според статистически данни на „Евростат“ МСП съставляват близо 99% от всички предприятия в ЕС. Трябва да изтъкнем редица техни относителни предимства по отношение

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактор

Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 1 /2017:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

ИНТЕРВЮ

Реформите в образованието – перспективи и предизвикателства. Интервю с Габриела Миткова, началник на Регионалното управление на образованието – Силистра / *Гая Младенова*

ЧУЖДЕСТРАНЕН ОПИТ

The Effectiveness of a Single Test Approach in Identifying Potentially Gifted Young Children / *Adile Gulsah Saranli*

The Method of Organization of Seminars on the Implementation of the Interdisciplinary Relations / *Tinatina Aliyeva*

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Модел за мотивация на академичния състав чрез еквивалентно стимулиране за постигнато високо качество / *Христо Христов, Нина Гергова, Мария Христова, Даниела Тодорова*

Иновативен потенциал на малките и средните предприятия. Бариери при превръщане на знанието в икономическа дейност / *Владимир Манолов*

ПРИБИЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ

За диалога между педагозите в началното училище и специалистите, работещи в социално-педагогически институции / *Мария Дишкова*

РЕФЛЕКСИЯ И ОБУЧЕНИЕ

Емпатия и рефлексия / *Нели Кънева, Кристиана Булдеева*

ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ

Оценка на ефективността на реализирани проекти за постигане на стратегическите цели на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства / *София Захова*

на иновационните процеси, а именно: адаптивност, опростена организационна структура, финансов контрол, бърза реакция спрямо откриващи се нови възможности, динамична предприемчивост и опора на интуицията при вземане на решения и пр. Въпреки това у нас, както и в страните от ЕС, те не демонстрират достатъчно иновативна активност. Поради това повечето национални и общоевропейски програми в ЕС в областта на икономиката и научните изследвания са фокусирани именно върху стимулиране на участието на МСП в иновациите. Нещо повече, дори за програми, които преследват наглед чисто изследователски цели и задачи, участието на МСП в проектите все по-често се превръща в *conditio sine qua non*.

За иновативността на МСП, разбира се, се съди преди всичко по пазарния успех на резултатите от тяхната дейност. Твърде често този успех се отчита на щастливите хрумвания и идеи, на предприемчивостта и инициативността на отделни или малка група от личности, на интуитивната често пъти оценка за съвпадение на технологични възможности и масови потребности и пр. много конкретни и специфични обстоятелства. Без да подценяваме важността на подобна констелация от фактори, от изследователската гледна точка на наукознанието обаче интерес представлява определянето (съответно наличието) на по-общ и възможни за изследователски анализ и управленско въздействие информационни и организационни предпоставки.

Предприятията трябва да са достатъчно прозорливи и да осъзнаят нуждата постоянно да генерират иновации, или ще бъдат изправени пред конкуренти (съперници), които го правят по-ефективно и успяват да предлагат по-добри продукти и услуги на своите потребители. В съвременните знаниевоинтензивни и силно конкурентни пазари посрещането на съществуващите потребности не е достатъчно. Предприятията трябва да иновират, като прогнозират появата на нови потребности, да провеждат активен маркетинг, насочен към тяхното възбуждане, да подобряват непрестанно спецификациите на своите продукти и услуги, които са изисквани от техните потребители, или да ги задоволяват на по-ниска цена. Нещо повече: при бързата промяна на съвременните пазари, предприятията трябва да предсказват бъдещите нужди на своите потребители, за да ги посрещнат навреме.

Иновативният потенциал на малките и средните предприятия

Характерно за иновативното МСП е, че неговите дейности са фокусирани изключително върху разработването и предлагането на определени, нови за пазара, продукти или услуги. Големите предприятия, от своя страна, имат друг тип поведение. Основна

цел за тях е растеж, разрастване и иновирание, но предвид своята големина и капитал обикновено те не се насочват към пазари по определен обем и концентрират своите ресурси в продукти и услуги, които са от техните компетенции. Големите предприятия обикновено фокусират капиталите си в процесни иновации, които да им позволяват снабдяването на познати пазари с по-ниски разходи или снабдяването на нови и големи пазари с подобрени варианти на свои продукти и услуги.

Като обобщение може да се каже, че основните предимства на големите предприятия по отношение реализирането на иновации са свързани предимно с техните сравнително по-големи финансови и технологични ресурси, т.е. с материални предимства. От своя страна, МСП имат предимството на по-висока предприемаческа активност, динамика в креативността на предприятието, по-висока гъвкавост и бърза реакция към съществени промени в икономическата среда. Може да се каже, че техен основен капитал са интелектуалният и социалният капитал. Независимо от това според статистическите проучвания процентно взето МСП изглежда да са по-малко иновативни в сравнение с големите предприятия.

На всеки три години Европейската комисия и „Евростат“ провеждат Европейско иновационно проучване (Community innovation survey), с което се изследва иновационната активност на предприятията в Европейския съюз. В последния период на проучването за 2010 – 2012 г. са изследвани 785 243 предприятия, реализирали иновации. По индикатор „Иновативни предприятия от всички сектори на икономиката (включително предприятия с прекъснати/изоставени или текущи иновационни дейности) са идентифицирани 384 033 предприятия. На база на този индикатор според данните на „Евростат“ големите предприятия (с повече от 250 служители) са генериращите най-голям дял иновации. През 2012 г. 76% от големите предприятия в ЕС са реализирали иновации в сравнение с близо 60% от средните и 45% от малките предприятия. Но дали големите предприятия са по-иновативни? Повечето, ако не и всички, големи предприятия в началото от своето развитие са били малко или средно предприятие. Началото на много от световните корпорации и марки е било в малък офис или дори гаражно помещение.

Разгледана от друга перспектива, независимо че в процентно измерение по отношение на общия дял големите предприятия са по-иновативни, то в количествено отношение броят на иновативните МСП многократно надхвърля броя на иновативните големи предприятия. Докато през 2012 г. над 21 хиляди големи предприятия са реализирали иновации, то над 280 хиляди малки и над 80 хиляди средни предприятия са направили същото. МСП притежават по-малко материални, финансови и човешки ресурси в сравнение с големи предприятия. Но по отношение на реализиране на иновации – създаване на нови продукти, услуги, процеси и практики, те притежават предимства. МСП са по-склонни към възприемането и по-лесно могат да експериментират с нови идеи поради редица специфични характеристики: своята по-опростена и по-лесно променяща се организационна структура, осъществяването на финансов контрол от страна на собственика предприемач, способността им да реагират динамично на нови възможности и да се осланят на предприемаческата интуиция при вземането на сложни и нееднозначни решения. В допълнение трябва да се отбележи, че по статистически данни през 2012 г. 99,8% (т.е. абсолютното мнозинство) от активните предприятия в рамките на нефинансовия сектор от икономиката на Европейския съюз (ЕС-28) са малките и средните предприятия (с персонал под 250 служители). Като абсолютна стойност, това са 22.3 милиона предприятия.

От една страна, осигуряват близо 67% от заетостта в Европейската общност и 58% от добавената стойност на целия Европейски пазар. От друга страна, те естествено почти винаги са първите стъпки в развитието на големите предприятия, с което затвърждават своята значимост като гръбнак на икономиката.

МСП, които са открили нови пазари или пазарни ниши, разработили нови продукти и услуги, както и предложили иновативни идеи, могат да предоставят инвестиционни възможности за големи предприятия. Особено е ясно е това, когато

МСП предлага нова технология или идея, която потенциално усъвършенства (допълва) даден продукт или услуга на голямо предприятие. Такива МСП са евентуални инвестиционни обекти или нови иновационни отдели, които могат да се инкорпират в структурите на големия бизнес.

Динамичното и иновативното функциониране и развитие на големите предприятия не може да е успешно без наличието на съпътстваща ги система от свързани с тях МСП. Производствена система от предприятия с недостатъчна разнородност губи пазарната си гъвкавост, както и способността си за адаптиране към промени, а вследствие на това намалява нейната ефективност. В съвременните икономики на развитите държави се прилагат редица политики за стимулиране на предприемаческата активност и на дейността на МСП, което помага да се поддържа разумно съотношение между броя на големите предприятия и на МСП.

Съвременната икономическа среда е постоянно променяща се реалност. Съвременният пазар е все по-глобален, на него се появяват все повече и по-иновативни конкуренти. Сложността на технологиите, дори в най-традиционните производства и занаяти, нараства главоломно, жизненият цикъл на продуктите става все по-кратък, за което ключова роля играе въвличането на знанието като основен ресурс. Глобалните пазари и скоростта на развитие на технологиите променят конкурентната среда, повишават нейната сложност и несигурност, което принуждава провеждането на почти перманентна промяна в организациите (предприятията) с оглед постигане и съхраняване на устойчивото им функциониране и развитие. Една от основните бариери пред съвременните предприятия е естествено възникващата съпротива към промяната, при това толкова по-яръстна, колкото по-кардинална е промяната.

Пълния текст четете в сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 1

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

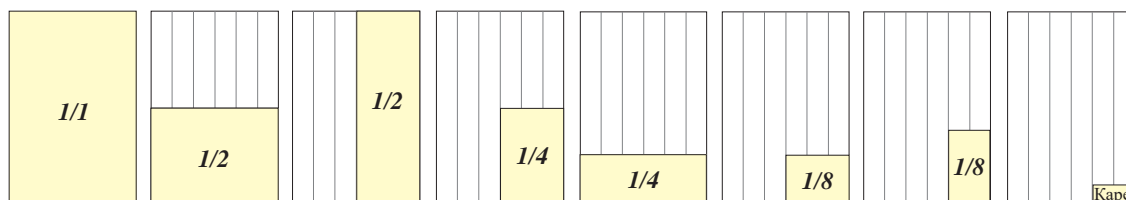
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:
4 лв. на кв. см

Цена за последна страница:
2 лв. на кв. см

2. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 гр. – 80 лв. за 1000 бр.

3. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 август 2016 г.